

RADIÖDA İLK UŞAQ VERİLİŞLƏRİ

Sevinc Məmmədova

BDU, Multimedia və elektron kommunikasiya kafedrasının dosenti

Orcid: 0000-0002-9003-5471

sevinc.tofiqqizi@gmail.com

Xülasə

Gənc nəşrin tərtibiyası, manəvi dayarların formallaşması hər zaman diqqət markazında olmuş. Kütləvi informasiya vəsítələri, xüsusilə də radioyayım böyük rol oynayıb. Məqalədə Radiyayımın ilk dövrlərində programda uşaqlara aid verilişlər təqdim olundu və radionun an populyar janrlarından birinə çevrildi. Verilişlər uşaqların maraq dairəsinə uyğun, sədə və əmlaşılan dildə hazırlanırdı. Əsas məqsəd uşaqların biliq və bacarıqlarını artırmaq, istək və maraqlarını inkişaf etdirmək idi. Məqalədə kiçik yaşılıları aylandırmak, məarifləndirmək və məlumatlaşdırmaq üçün nəzardə tutulan ilk uşaq programları - "Children's Hour", "Junior Choice" və "Radio pioner", "Radio oktyabrənok" radiojur-

Müsür Azərbaycan mediası - peşəkarlıq standartları və yeni trendlər. Respublikə elmi-praktik konfransı
nalları təqdim olunur. Azərbaycan radiosunda uşaq verilişləri ilə yanğış radiotəməcülərə haqqında da məlumat verilir. Program cədvəlində verilişlər müxtəlif yaş kateqoriyalarına görə dəyişirdi. Magazadə uşaqlar, məktəblilər üçün verilişlər yanğış, gəncərlər arasında populyarlıq qazanın "Gənclik" radio stansiyasının programları da tədqiq olunur.

Acar sözlər: Azərbaycanda radioyayım, radio, radioverilişlər, uşaq verilişləri, radioyayım

Kütləvi informasiya vasitələrinin fealiyyəti bütövlükda cəmiyyətin həyatına, hər bir üzvünən sosial-psixoloji və etləqi xarakterinə böyük təsir göstərir. Genç nəslin təbəyiyəsi, manevi dəyərlərin və münasibətlərin formalasmasında radioyayım xüsusi olaraq böyük rol oynayır. Uşaqlار üçün ilk radio verilişlərinin meydana gəlməsi radio eñirin başlanma dövründən təsadüf edib və radionun ən populyar janrlarından birinə çevrilib. Radio, uşaqlara sədə və anlaşılan dil-də ətraf mühit və müxtəlif hadisələr haqqında ilkin məlumat verməyə çalışırdı, seçilmiş adəbiyyat və incəsanat əsərləri ilə tanış edirdi. Orta və məktəb yaşlı uşaqlara üçün radioprogramlarda təhsil və tarbiya məsələlərinə dəhər dəqiqət veriliirdi. Bu programlarda, uşaqların bilik və bacarıqlarını artırmaq, onların istək və maraqlarını inkişaf etdirməyə kömək edirdi [11].

İlk uşaq verilişlərindən olan "Children's Hour" [12]. («Uşaq saatı») verilişi 1922-ci il aprelin 2-də Britaniyanın BBC radiosunda yayılmışdı. Haftalık "Uşaq saatı" programı məarifləndirici və yələncəli program kimi təqdim edilirdi. Veriliş qısa hekayələr, müsiqi nömrələri, interaktiv oyunlar və səir müxtəlif bölmələrdən ibarət idi. Veriliş uşaq psixologiyasına uyğun olaraq hekayələr, məhnələr, oyunlar, dialoglar və müsahibələr əsasında hazırlanırdı. Uşaqlara eñirde nağılı, şeir, müsiqi dinləyir, müsabiqələrdə iştirak edirdilər. Kiçik dinləyiciləri aylondırmak, məarifləndirmək və məlumatlıdırırmak üçün nəzərdə tutulan program ilk eñirində geniş auditoriyyəti cəlb etdi və 1964-cü ilə qədər BBC-də yayımınu davam etdi. "Uşaq saatı" uşaqlara tərəfdən populyarlaşdı, sevildi və on illiklər ərzində adı dayışdırılarak "Junior Choice" («Uşaqın seçimi») kimi BBC-də yayılmışınmağa davam etdi.

Radionun faaliyyəti dövründə uşaqların tarbiyyəsi məsələsinə - etləqi, estetik, ideoloji cəhətdən ciddi dəqiqət yetirildi. SSRİ Radio Komitəsinin yaranması ilə uşaqlara da daxil olmaqla geniş auditoriya üçün müxtəlif istiqamətli verilişlər hazırlanırdı. Mərkəzi radionun eñirində «Radio Pioner» və «Radio Oktjabrenok» jurnalları səslənirdi. 1930-cu illər - rejissor Roza Markovna Ioffenin adı ilə bağlıdır. Ioffenin ilk programları məktəbəqadər uşaqlara ünvanlanırdı («Ma-wa-pasterşika», «Goroşina», «Petrushkina noyta»). Bir müddət sonra isə uşaqlara ünvanlanan yeni radio jurnalları yarandı. Burada uşaqlara üçün məraqlı müsiqilər, uşaq adəbiyyatından hekayələr və şeir parçaları səsləndirilir, yələncəli və təhsilsələdən müxtəlif suallar cavablandırılırdı [10, s. 289].

Bu verilişlə yanğış sovetlər məkanlarında və yerlərdə uşaq auditoriyyasının sevdiliyi və yadda qalan radio programları hazırlanırdı. Qeyd etdiyimiz kimi, Azərbaycanda da, radio yarandığı ilk günlərdən ictimai həyatda öz yerini və xüsusiyyətini müəyyənəldəndirməyə çalışırdı. Programlaşdırılmışın yayımın tək-

Müsür Azərbaycan mediası - peşəkarlıq standartları və yeni trendlər. Respublikə elmi-praktik konfransı
milloşması istiqamətində mübüm iş gedirdi, hər dinləyiciyə uyğun verilişlərin hazırlanması əsas məqsəd idi.

Dinləyici fikrini nəzərə alan radio, verilişlərinin daha ünvanlı olmasına və ferqliyinə çalışırdı. Bu illərdə (1929-cu il) radio proqramlarında uşaq auditoriyyası üçün hazırlanmış verilişlər xüsusi vürgülaşmaq olar. Yayım cədvəlində uşaq verilişlərinin yaradıcı və təhsil yönümlü olması ilə yanşı, onların psixoloji təsəffəri de nəzərə alınır.

Radio, sosial-psixoloji xüsusiyyətləri sayasında, uşağı cəlb edə bilirdi və onu təkcə dinləyici deyil, həm də eñirdə fəal iştirakçıya çevirirdi.

Yayım programları sistemində ilk növbədə informasiya-tablibat funksiyasını daşıyan radioqəzətlər yaradı. Radioqəzətlərə asasən fəhla və kandillərdən ibarət yarışmalarla radio auditoriyyasına istiqamətlenirdi. Bu sababdan da bütün sosial qrupları əhatə edə bilənmirdi. İlk radio eñirindən bir müddət sonra yeni forma və janrda radioverilişlərin, xüsusi auditoriyyası olan bir neçə radioqəzətin yaranması zərurəti meydana çıxdı. Azərbaycan və rus dillərində, əhəmiyyətli təbəqələrinə obata edən "Fəhla radio qəzəti", "Komsomol radio qəzəti", "Qadın qəzəti" və "Fəhla radio universiteti", Azərbaycan və erməni dillərində kandillər üçün radioqəzət və radio jurnallar sırasında "Pioner qəzəti"ni de göstərmək olar.

Radioda programlaşdırma müxtəlif sosial qrupların istək və tələblərinin təhlili, onların təkliflərinin, zövqlərinin dayışma dinamikasının öyrənilməsi, daimi informasiyanın yenilənməsi və təkmilləşdirilməsi ilə aparılırdı. Programlaşdırılmış üzünlüyün dinləyici fikirlərinə verən radio, öz verilişlərini daha istiqamətli və rəngarəng etməyə çalışırdı. Məsələn, "Yeni yol" qəzətində dərc olunan 7-10 noyabr tarixli radio programından nümunə göstərə bilərik: 9 noyabr - 11. 20 - gəncərlər radio jurnalı (azərbaycan dilində); 5. 00 - gəncərlər üçün müsahibə (rus dilində); 10 noyabr 5. 00 - pioner jurnalı (rus dilində) [5, s. 44].

1938-ci ildə "Kommunist" qəzətində komsomolun 20 ilinə və Böyük Oktyabr Sosialist İnqilabının 21-ci ildöñümüne bir sira müsiqili-adəbi radio verilişin təşkili haqqında məlumat verirdi [5, s. 43]: "Oktyabrın 29-da "Koşəbt gənclik" böyük müsiqili-adəbi radio verilişi olacaq.

Noyabrın 7-də - uşaqlara üçün Leonid Raxmanovun "Narahat qoçalq" pysi üzrə "Professor Polezayev" radio quruluşu translyasiya ediləcəkdir" [5, s. 55].

30-cu illərdə Azərbaycan radiosunda rejissor Qabriel Korneginin rejissorluğlu ilə ilk radio təməsa səsləndirildi. Bu hadisəni uşaqların sevilməsi, "Xoruz baba" kimi tanınan Hüseynəga Sadiqov belə xatırlayırdı: "1932-ci il. Maşqda Qorki adı Azərbaycan Gənc təməsaqları teatrın rejissoru Qabriel Kornelli aktyorlara deyəndə ki, sabah radioda çıxış edəcəyik, həm duruxdu. Radioda təməsa gəs-tərmək hamıya maraqlı geldi. "Təməsa göstərməyacəksiniz, təməsanı səsləndirəcəksiniz", deyə rejissor fikrinə aydınlıq getirdi. "Siz oturuz vəziyyətdə mən qarşınızda apparaṭda deyəcəksiz, bütün Azərbaycan da sizi dinləyəcək". Sahəri gün bizi radioya getdi. Studiyada daxil olduq. Veriliş başlıdı. Həmə həyəcanlı idi. Studiyadan çıxanda sevincimizin həddi-hüdudu yox idi. Bu mənəm ra-

dioda ilk çıxışım idi" [9, s. 53-54]. Əfsusları ki, məqnəti ləntindən istifadəyə qədər, canlı ifa olunan radio təməşalar qorunub saxlanılmayıb.

Mühərrihə dövründə uşaq verilişlərində tərbiyə funksiyalarına gənc nəsildə vətənşərliyik və mərdlik tərbiyəsi də əlavə edildi. Bundan əlavə radio gənc auditoriyaya birbaşa müraciət edən yeganə media idi.

Zaman keçidcə radioda müxtəlif kateqoriyalı dinişyicilər- uşaqlar, gəncələr, fəhərlər, hərbçilər, kənd sakinləri, vətəndən uzaqda çalışan insanlara ünvanlanan verilişlər yaradı.

"Radio jurnalçılığının əsərləri" kitabında 1950-ci ildə efişa gedən verilişlərin cədvəlində göstərilirdi ki, hər gün efişa üç uşaq verilişi, gənclər üçün veriliş, kənd zəhmətkeşləri üçün veriliş, ədəbi veriliş, aktual mövzuda müsahibə, yeddi konsern, həbəla, rus dilində ədəbi veriliş və uşaq verilişləri yaradılmışdır [1, s. 31].

Göründüyü kimi, program tərtibində əhalinin, demək olar ki, bütün təbəqələrindən olan dinişyicilər yanaşı uşaq auditoriyasının da maraqları nəzərə almır. Buna görə de verilişlər uzun müddət yaddaşlarda qalırdı.

1951-ci ildə Azərbaycan radiosunda ikinci programın yaradılması, radioğun potensial imkanlarını dəha də artırdı. Dinişyicilər maraşını nəzərə alaraq verilişlərdə iqtisadiyyat və texniki məsələlər, elm, incəsanat və mədəniyyət sahələri ilə bərabər uşaq mövzuları diqqətdən konar qalmırdı.

Xatırladıq ki, 50-ci illərdə qazetlərdən əlavə, radio yeganə və əsas informasiya mənbəyi idi. 50-60-ci illərdə Azərbaycan radiosunun hazırladığı yeni səpkili verilişlər dinişyicilər auditoriyasını artırıb, mövzü dairəsini genişləndirdi. Kicik yaşı uşaqlar, məktəbilər və gənclər ünvanlanan verilişlər radio programlarında özünəməxsus yer tuturdular. Məsələn, 1951-ci ilin radio programına nəzər salaq [5, s. 59-60]:

Bazar ertəsi

11. 40 - Kicik yaşı uşaqlar üçün radioveriliş

12. 15 - Moskvadan: uşaqlar üçün veriliş

17. 30 - Məktəbilər üçün veriliş (rus dilində)

18. 00 - Moskvadan: uşaqlar üçün veriliş

Şənbə

18-00 - Moskvadan: uşaqlar üçün idman verilişi [5, s. 60-61]

Cədvəldən görünündüyü kimi, verilişlərin istiqaməti müxtəlif yaş kateqoriyalarına görə dayayırdı: kicik yaşı ya məktəbəqadər və məktəbilər.

60-ci illərdə Azərbaycan radiosunun Uşaq və gənc verilişləri səhərsində, adından da görünündüyü kimi, müxtəlif istiqaməti verilişlər: məktəbəqadər, məktəbilə və tələbə auditoriyası üçün maraqlı verilişlər hazırlanırdı. Artıq o dövrdə məşhur olan "Xoruz" radio jurnalı, "Pioner seypuru" radio qəzeti, "Əmək kitabçası və tələbə bilet", "Şəhərin yaşlıları", "Müsələrlərinizin radio portretləri", "Ulduz" radiostansiya-yasının verilişlərinin adlarını çıxmak olar. Uşaq səbəsindən kicik yaşıları (əsasən 3-9 yaşlı uşaqlar) üçün hazırladığı "Biləyən", "Sandiqçə", "Biri varmış, biri yoxmuş" verilişləri və "Gəlinçik" uşaq teatrı müxtəlif mövzularla ilə bərabər uşaq verilişlərini təqdim etməyə başlamışdır.

larda səhbatlılar aparır, nağıl və müsiqilər səsləndirirdi. Məsələn, "Küçə hərəkatının qaydaları haqqında", "Ədəbi viktorina", "Kitabı sevin", "Bu əsərləri oxuyun", "Dünya okeanının sir-ləri", "Estateti qəbul et, riyaziyyat", "On saf metallar" (dörsül sahifələrindən), "Əmək an yaxşı torbiyacıdır", "Buzlaqlar", "Onlar vətəni müdafiə edirdilər", "Anaya mahabbət və hörəmt haqqında", "Yay və sağlamlıq" və "20 dəqiqə" (valideylər üçün səhbat): "Pəltək usaqın nitqini nəcəd düzəltmək olar", "Musiqi sandiqçəsi" kimi mövzular uşaq-valideyn münasibətlərinə toxunur, bələcələrdən mərədlik, xeyrixləqliq, aməyə mahabbət hissələri aşayırdı, estetik zövqü inkişaf etdirirdi.

Azərbaycan radiosunun uşaqlar və yeniyetmələrə ünvanlanan verilişləri haqqında Y. Əlizadə yazardı: "Biləyən" verilişi səfəri "Xoruz" radio jurnalının an yaxşı yaradıcılıq ənənələrini davam etdirməyə çalışaraq, kicik yaşı dinişyicilərin dördüncü haqqında təsəvvürlərini inkişaf etdirir, "Sandiqçə" isə balacaların həyatının bir parçasını işləşdirir.

"Biri varmış, biri yoxmuş" verilişi uşaqları nağıllar aləminə sayahətə aparır, onları şəxsiyyətinin formalşmasına, daxilən zənginləşməsinə güclü təkan verir.

"Göy qurşağı" (əvvəlki adı "Pioner seypuru") radio qəzeti, "Məktəb programı", "Gülşən" radio teatrı pioner və məktəbilərin, yeniyetmələrin illərdən bəri dinişdilərini sevdiyildikləri verilişlərdəndir" [1, s. 76-77]. Bu verilişlər hər şeydən əvvəl uşaqların həyat tərzinə böyük təsir edirdi. Zövqlə seçilmiş müsiqi nömrələri, oyular, həkayələr və peşəkar aparcıcların auditoriyası ilə ənisiyyəti uşaqları xayal dünyasına aparırdı.

Radiojurnalistikə axtarışlar üçün geniş meydən açıldı və belə şəhərələr axtarışlar çox vaxt maraqlı tapıntıları nəticələndirir. "Gonçlik", "Ulduz" programları da belələrinəndən iddi. Azərbaycan radiosunda uşaqlar, məktəbilələrin üçün verilişlərlə yanaşı, gənclər arasında populyarlıq qazanan "Gənclik" radio stansiyasının programları xüsusü yet tuturdular. Azərbaycan radiosunda gənclərin əməyinin və təhsilinin işçiliyindən, asudə vaxtlarının təşkili əsas məsələlərdən iddi [7, №19].

Gənclərin VI Ümumdünya Festivalına hazırlıq dövründə (1957-ci il iyun) Azərbaycan radiosunda Uşaq və Gənc, Satira və Yumor verilişləri Şöbəsi fəaliyyətə başlıdır. Yeni yaradılan redaksiya gənclər üçün bərə səra maraqlı veriliş hazırlanırdı. "Festival şəhərciyində" başlığı ilə gedən bu verilişlərdə Azərbaycan gəncləri ilə yanaşı festivalda iştirak edən digər ölkələrin gəncləri haqqında məlumat verilirdi.

1969-cu ilin avqustunda radioda "Gənclik" redaksiyası yaradıldı və elə ilk verilişlərdən dinişyicilərin sevimlisiçine çevrildi. Redaksiya kollektivi gənclər üçün rəngarəng, maraqlı verilişlər hazırlayırdı. Bu verilişlərdə müsələr gəncəli döşündürən, narahat edən problemlər, onların estetik zövqü, tərbiyə və əlaqlı, galacaya baxışları, arzuları və s. öz əksini tapırdı. Belə verilişlər gənclərin yaşı tərzinə, iştirahətinə, əmək fəaliyyətinə və təhsilinə böyük təsir göstərirdi. Verilişlərdə yerli və dünya adəbiyyatından nümunələr təhlil olunurdu.

Göründüyü kimi, 70-ci illərdə uşaqların mənəvi tərbiyəsi Azərbaycan və Ümumittifaq radiosunun diqqət mərkəzində idi. Radio təkəc böyükər üçün deyil, həm də uşaqlar üçün intellektual və informasiya nəzarətinin inkişafına yönəlmədir. Həmçinin, bu cür programlar uşaqla incəsanətə mərağını formalaşdırır, onu mədəni tərəfdən inkişaf etdirir. "Gənclik" programının "Bir gəncin arzuları", "Ailə ve gənclik", "Kənddə şəhər mədəniyyəti", "Ünvanдан galan səsler", "Kənd, gənclik, problemlər", "Açıq səhəbat", "Bəstəkarlarımızın gəncliyi", "Şeir gəsəsi", "Musiqi daşıqaları", "Satira ve yumor" kimi daimi rubrikalarla hazırlanmış verilişləri məraqla qarşılındır. "Gənclik" redaksiyasına gələn məktublar "Ünvanlardan gəlen səsler" rubrikasında oxunur, müzakirə edilir.

Bundan aləvə "Gənclik" görkəmli elm adamlarının xalq şairi F. Mehdi, tanqidçi Y. Qarayev, bəstəkar A. Zeynalı və başqalarının çıxışlarını verir, onlarla gənclər arasında vaktinələr keçirir. Ədəbiyyat və incəsanət aləminin tanınmış simalarının həyat və yaradıcılığına aid səhəbətlər, xatirələr xüsusi məraqla dinlənir, asalarından qısa pəncərələr saatlınlırdır.

Əyləncə funksiyası ilə yanaşı, uşaqlar üçün hazırlanmış ilk radio programları tərbiyəyi ahamiyatlı daşıyır. Onlar müxtəlif mövzularda məlumatlar, elmi faktlar, həkayələr və ya uşaqların bilişlərini genişləndirir, öyrənməyə məraq oymatmış dərsərlər təklif edir. Bu programlar uşaqlara ətraf aləmə öyrənməyə, dil bacarıqlarını inkişaf etdirməyə, nitq anlayışını təkmilləşdirməyə və analitik təsəffükün inkişafını kömək edir. Onlar həmçinin həkayələr vasitəsilə əlaqə dərsləri və etik prinsipləri ötürürək dəyərlərin və əlaqəli münasibətlərin formalşmasına töhfə verdir.

"Gənclik" da gündəlik məsələlərdən söz açır, tarixi hadisələrə, yubiley tədbirlərinə hazırlıqla bağlı səhəbətlər aparılırdı. Məsələn, "Gəncliyin" xüsusi nömrələrindən biri bütünlüklə ölkədə gənclər üçün nəşr olunan "Rovesnik", "Znanie i sila", "Molodaya qvardiya" və s. jurnalardakı məraqlı yazalarla həsr olunmuşdu.

"Gənclik" gecə programında bir qayda olaraq məşhur müsikiçilərin, bəstəkarların və müğənnilərinin həyat və yaradıcılığından dəməş, "Musiqi daşıqaları"nda xarici müsiqiye də geniş yer ayrındı. Zəmanın nəbzini tutmağa çalışın redaksiyası heysti dolğun, məmənən və rəngarəng verilişlər öz auditoriyasını formalşdırmağa nail olurdu.

Azərbaycan radiosunun gənclər redaksiyası dinləyicilərin görüşünə məraqlı verilişləri galidir. "Radio dalğalarında görüş" də orta məktəbi bitirib istehsalata qoşulan, əməkdaş yeni nüvəyələr qazanın gənclərin iştirakıbasın-dən söz açır, onların istirahətini dəha məzmunlu, dəha mənəli keçirilmələri, içtimai işlərdə dəha yaxındıq təklifləri, rəylər ilərlə sirləndirilir. "Tələbə bayat" radiojurnalı tələbələrin məktubları və təklifləri əsasında aktual mövzular toxunurdu.

"Açıq səhəbat" rubrikası altında keçirilən səhəbətlərdə əsasən gənclərin davranış və nəzakət qaydaları, onların zövqü, əlaqə haqqında danışılır, "Layihələr, arzular" rubrikasında isə gənc memarların layihələri təqdim olunur, müəlliflər haqqında ətraflı məlumat verilir.

60-ci illərdə hər bir sahada olduğu kimi radioda dinləyiciləri cəlb etmək, maraqlandırmaq məqsədilə axtarışlar aparılırdı. Bu axtarışların nəticəsi kimi Ümumittifaq radiosunda - 1962-ci ilə "Yunost" ("Gənclik") programı açıldı. Beləliklə Azərbaycan radiosunda da bu formadta veriliş hazırlanması ideyəsi yaradı. Verilişin yaradıcılarından olan Rüstəməvən radioda saxlanılan lət yazısından: "Yunost" programından fərqli olaraq yeniyetmələr üçün nəzərdə tutulan bu program "Ulduz" (1963-1968) adı verildi. "Ulduz"un ham programını, ham süjet xəttini, ham müsiqisini kompleks halında hazırladı. Ayrıca müsiki seqiçdi. Mənim yaxşı yadimdi ki, müsikiyi biz taxminanın bir həftəyə seqidik. Gərgin axtarışlardan sonra iki qoşa müsiqidən istifadə edərək "Ulduz"-un çağırışını təpdiq və uzun illər "Ulduz" programı həmin çağırışla efrə çıxı. Uşaqlar üçün o vaxt da radiojurnal, radioqəzət, radioverilişlər var idi, məsələn, "Pioner şəyəpuri" radiojurnalı, "Rus dili" radioqəzəti; balacalar üçün "Xoruz" radiojurnalı. Amma on dörd yaşıdan on yeddi yaşıma qədər olan gənclər, yeniyetmələr üçün eli bəzən program hazırlaya bilmirdi. "Ulduz" bu boşluğu müsəyyən qədər doldurdu" [5, s. 66-67]. Qeyd edək ki, hər dövrədə olduğu kimi bu illərdə yeniyetmələr problemləri son dərəcə aktual idi.

Haftadə bir dəfə efrədə səslənən "Ulduz" programının hər verilişini redaksiyanın bir əməkdaşı hazırlayırdı. "Ulduz" radiostansiyası bütünlükle yeniyetmələrin - yuxarı sinif şagirdlərinin təhsilinə, olimpiadalarında, imtahanlarda qazandıqları nüvəyətləri həsr olunur. Azərbaycan radiosunun yadaqlanın, uzunmürlü verilişlərindən olan "Ulduz" programı nəinki yeniyetmələrin, hətta böyükərlərin sevdiyini on populyar verilişlərdən idi.

1961-ci ilda "Ulduz" radio stansiyasının efrində "Güñiñ gizlietmek istəyen tükünün nağılı", "Ayi balası", "Balaca hörümçək", "Kralıça diş fırçası" (çex nağılları), "İller harada saxlanır", "Pisik balası" (İ. Polotsk, nağılları), "Astronavtlar", "Dərsden sonra" (hekaya), A. Permyakın həkəya və nağılları, Canni Rodari "Heyat haqqında arzular" məqəsəsi və sair Azərbaycan dilində və başqa dillərdən tərcümə olunan həkəya və nağıllar səsləndirilib. "Ulduz" radio stansiyasının proqramlarında həmçinin özbək bəstəkarlarının uşaq müsiqisi, Çaykovskinin "Şelkunçik" baletinin müsiqisi, "Havanalı oğlanlar" radiotamaşası səsləndirilib. 1961-ci ilin avqustundan keçirilən Məktəblilərin VII Ümumittifaq spartakiadasından "Qaliblər mikrofon qarşısında" silsilə reportajlar, "Çexov nəsriñde bedii detallar" və s. materiallar efrə verilib. Bu verilişlərin əhəmiyyəti böyük idi. Onlar mədəniyyətin, ənənənin və tarixin müxtəlif aspektlərini təmsil edirdilər. Uşaqlar radio vasitəsilə müxtəlif mədəniyyətlər, dillər, müsiki və incəsanətə tanış ola bilirdilər. Bu, onların mədəni zənginləşməsinə töhfə verdi, üfüqlərini genişləndirdi və dünyani da yaxşı anlaşağa kömək etdi.

Bu illərin radiosu yalnız böyükərlər auditoriyası baxımından deyil, həm də uşaqlar üçün intellektual və informasiya nəzarətinin inkişafına yönəlmədir. Həmçinin bu cür programlar uşaqlarda incəsanətə mərağını formalşdırır, onu mədəni tərəfdən inkişaf etdirir. Geniş mövzü dairəsi olan bu programın "Şənətlər, peşələr, arzular", "Onuncular, sonuncular", "Şənət haqqında səhəbətlər",

"Xaricdəki yaşlılarımız", "Ulduzun ulduzu qonaqları" və s. rubrikaları yeniyetmələrin maraqlarına uyğun hazırlanırdı. "Ulduzun ulduzu qonaqları" rubrikası ilə tanınmış elm və incəsənət xadimləri Mustafa Mərdanov, Əmvar Məmmədəxanlı, Mürza İbrahimov, Məmməd Arif, Məmməd Araz, Məmməd Rahim, İlyas Əfəndiyev, Mikayıl Abdullayev, fizika e. d. Hasan Abdullayev və b. dinləyicilərlə ürək sözlerini bölüşüb.

Bilavasata yeniyetmələrə ünvanlanan verilişlərdə aila, uşaq və valideyin müsənətləri də dikkətdən keçən qalmırırdı. "Büyükələrə uşaqlar haqqında" silsilə səhəbatlı, "Aila və məktəb", "Müslüm, valideyin, sağçı", "Aila ilk tərbiyəçidir", "Uşaq sevincinə şərək olun", "Övladımız necə oxuyur?", "Şılaqlıq nədən doğur" və s. mövzular dinləyicilərin maraqlına sebəb olurdu.

Müntəzəm forma axtarışları, yeni və maraqlı tapıntılar radio verilişlərinin geniş dinləyici auditoriyasına səmərələr təsirini təmir edən amillardandır. Fealiyyətinin ilk çağlarından on operativ məlumatçı və mədəniyyətinin carxısı olan Azərbaycan radiosu 70-ci illərdə də mənəvi mədəniyyətimizin inkişafında özünəməxsüs rol oynayınca.

Zaman keçidkə yeni formatlar, programlar yaradı, radio müxtəlif yaşlarda olan uşaqlar arasında daha əlçatan və populyar oldu. Belə verilişlər uşaq auditoriyasında güclü ünsiyyət və əlaqə vasitəsinə çevrilirdilər. Radio ölkənin hər yerindən uşaqları birləşdirdi, onlara öz sevimli verilişlərinin dinihməyə və müzakirə etməyə, təsəssür və fikir mübədələsi aparmağa imkan verirdi. Bütün bu deyilənlər comiyyətin formalşamasına, sosial bacarıqların inkişafına və uşaqların özlərini vacib hiss edə və mədəni həyatda iştirak edə biləcəyi sosial mühitdə yaradılmasına kömək edirdi.

Uşaq radio verilişlərinin digər müüməh cəhəti uşaqların taxəyyülünün və yaradıcılığının inkişafındaki rolü idi. Bu verilişlərdə auditoriyanın maraq dairəsi, müəyyən tələb və qaydalar da nəzare alınmalı idi. Vizual görüntülərin olmadığı bir şəraitdə radio gənc dinləyiciləri öz fantaziyalarına uyğun müxtəlif obrazlar qurmağa, taxəyyülündən illüstrasiyalar yaratmağa ruhlandırırdı. Bu, taxəyyülün, yaradıcı təfəkkürün və dünyani təcək görəmə ilə deyil, həm də eşitmə vasitəsi, dark etmək qabiliyyətinin inkişafına təkan verirdi.

Bundan əlavə, ilk uşaq radio programlarının müüməh psixoloji shəhəriyyəti var idi. Onlar uşaqlara dincəlmək, gündəlik qayğılarından və stressdən uzaqlaşmaq imkanı yaradırdılar.

Ümumiyyətlə, uşaqlар üçün hazırlanıı ilk radio programları onların həyatında avazlı rol oynadı. Bu programlar uşaqlara atraf aləmi öyrənməyə, dili bacarıqlarını inkişaf etdirməyə, nitq anlayışını təkmilləşdirməyə və analitik təfəkkürün inkişafına kömək edirdilər. Onlar hamçinin hekayalar vasitəsilə əxlaq dörsələri və etik prinsipləri ötürürək dəyərlərin və əxlaqı müsənətləri formalşdırırdılar. Sevimli nəğil qəhrəmanlarının köməyi ilə balaca dinləyiciləri məarifləndirirdilər.

İSTİFADƏ OLUNMUŞ ƏDƏBİYYAT

Azərbaycan dilində

- Əlizadə Y., Radio jurnalistikinin assası, Bakı Universiteti nəşriyyatı, 1991, 131 s. 76-77
- «Kommunist», 23 oktyabr, 1938, N246, s. 4
- Məhərrəmi Q. Radio dälğalarında, Bakı, azərnəş, 1999
- Məhərrəmi Q. Radio verilişlərinin dili və uslubu, Bakı, Elm və təhsil, 2011
- Məmmədova S. Azərbaycan radiosu ilk elmi araşdırılmalarla, Bakı, Elm-təhsil, 2018, 172 s.
- Rüstəmov T. Milyonların tribunası, Ədəbiyyat və incəsənət, 9 may, 1970, №19
- Uşaq hüquqları haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu.

Rus dilində

- Kazarpina Yu. Становление и развитие детской радиожурналистики во второй половине XX века / Ю. В. Казарпина. Молодой учёный, 2022, № 37 (432), С. 144-147 (moluch.ru/archive/432/94872)
- Kuliev E. С телекамерой и микрофоном. Ишыг, Баку, 1986, 85 с.
- Mamedova C. Из истории Азербайджанского радио, Баку, «Сабах», 2022, 177 с.
- Rassakov F., Советское детство, М., 2014, издательство «Ал-горитм», 331 стр.

Internet saytları

- Детский радиоэфир в России и Англии. Сравнительная характеристика
- <https://school-science.ru/10/3/45596>
- <https://genome. ch. bbc. co. uk/explorer/Children's%20Hour>

Sevinc Məmmədəvə

First children's shows on radio

Summary

The upbringing of the younger generation and the formation of moral values have always been the focus of attention. The media, especially radio broadcasting, played a major role. The article featured children's programs from the early days of radio broadcasting, which became one of the most popular radio genres. The programs are prepared in simple and understandable language that meets the interests of children. The main goal was to increase the knowledge and skills of children, develop their desires and interests. The article presents the first children's programs - "Children's Hour", "Youth Choice" and radio magazines "Radio Pioneer", "Radio October" - designed to entertain, educate and inform young people. In addition to children's programs, Azerbaijan Radio also provides information about radio plays. The programs in the program guide varied depending on the age categories. In addition to programs for children and schoolchildren, the article also studies programs of the radio station "Həndilik", popular among young people.

Key words: radio broadcasting in Azerbaijan, radio, radio programs, children's programs, radio broadcasting.

Севиндж Мамедова

Первые детские передачи на радио

Резюме

Воспитание молодого поколения, формирование нравственных ценностей всегда было в центре внимания. Большую роль сыграли средства массовой информации, особенно радиовещание. В статье с первых дней радиовещания в программе были представлены детские передачи, которые стали одним из самых популярных жанров радио. Программы подготовлены простым и понятным языком, отвечающим интересам детей. Основной целью было повышение знаний и умений детей, развитие их желаний и интересов. В статье представлены первые детские программы - «Детский час», «Выбор молодежи» и радиожурналы «Радио пионер», «Радио октябрёнок» - призванные развлекать, обучать и информировать молодежь. Помимо детских программ, Азербайджанское радио также предоставляет информацию о радиоспектаклях. Программы в программе передач варьировались в зависимости от возрастных категорий. Помимо передач для детей и школьников, в статье изучаются также популярные среди молодежи передачи радиостанции «Ганчлик».

Ключевые слова: радиовещание в Азербайджане, радио, радиопрограммы, детские передачи, радиовещание.